

การพัฒนาธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ

THE SUB-DISTRICT CONSTITUTION DEVELOPMENT FOR COMMUNITY DEMOCRACY DEVELOPMENT IN CHAIYA PHUM PROVINCE

ปัญญา คล้ายเดช¹ และ ทักษิณ ประชามอญ²

Panya Klaydesh¹ and Thaksin Prachamon²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: panya.klay@mcu.ac.th¹, Pracha.thaks@gmail.com²

Received 8 December 2023; Revised 19 January 2024; Accepted 29 February 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)วิเคราะห์สภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการเพื่อการพัฒนาธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน 2)พัฒนาธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 3)พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ธรรมาภิบาลเพื่อขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชน จำนวน 1,200 คน โดยใช้แบบสอบถาม, ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 70 คน และจัดสนทนากลุ่มเฉพาะในพื้นที่ และทำวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาธรรมาภิบาลขึ้นในพื้นที่ 3 ตำบล จาก 3 อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. จังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร มีเส้นทางคมนาคม ไฟฟ้า และสาธารณสุขทั่วถึง ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการปกครองส่วนท้องถิ่น มีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง ประกอบอาชีพเชิงเดี่ยว มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบปกติ และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินส่วนใหญ่มาจากการดื่มสุราและยาเสพติด และมีความต้องการให้มีการพัฒนาธรรมาภิบาลขึ้น

2.การพัฒนาธรรมาภิบาลในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ 3 พื้นที่ได้สร้างขึ้นโดยใช้กระบวนการชุมชนเทคนิค AIC คือ 1) สร้างความรู้ (A) 2) สร้างแนวทางการพัฒนา (I) 3) สร้างแนวทางปฏิบัติ (C) ยกย่องธรรมาภิบาลให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ จึงทำการบันทึกข้อตกลงร่วมกันทุกภาคส่วนในแต่ละตำบล

3. การเผยแพร่ธรรมาภิบาลได้พัฒนาขึ้นในรูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านหน่วยงานในตำบลผ่านหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในธรรมาภิบาลและนำไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมและยั่งยืน

ผลการวิจัยทำให้สามารถพัฒนาธรรมาภิบาลสำหรับประชาชนใน 3 พื้นที่การวิจัย นำไปใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในพื้นที่และสร้างเครือข่ายให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, ประชาธิปไตยชุมชน, จังหวัดชัยภูมิ

Abstract

The objectives of this research were; 1) to analyze the infrastructure conditions and needs for the sub-district constitution development for community democracy development 2) to participatory develop the sub-district constitution for community democracy development 3) to develop the sub-district constitution learning network for driving community democracy in Chaiya Phum province. This research program was mixed methods. The sample group was 1200 people by using of questionnaires, the key informants were 70 key informants by using of in-depth interview forms, organized 3 focus group discussions and conducted operational research to develop the sub-district constitutions in 3 sub-districts from 3 districts of Chaiya Phum Province. The data was analyzed by using of statistics as Frequency, Percentage, Mean, and Standard Deviation and to analyzed qualitative research by using of descriptive analysis.

The result was found that:

1. Chaiya Phum Province is mostly an agricultural area. There are thorough transportation routes, electricity and public health. People have knowledge and understanding of democratic governance and local government, have a moderate level of income, and have a simple lifestyle. The insecurity in life and property comes from drinking alcohol and drugs and they need to develop of the sub-district constitution

2. The sub-district constitutions in 3 areas of Chaiya Phum Province are developed by using the AIC technique community development process, namely 1) Appreciation (A) 2) Influence (I) and 3) Control (C) and are drafted to be appropriate for each area. Therefore, a joint agreement was recorded with all sectors in each sub-district.

3. The dissemination of the constitution has developed in the form of a collaborative learning management network through sub-district agencies and related public and private agencies to create knowledge and understanding of the sub-district constitution and lead to appropriate and sustainable spatial development.

Research results enabled to develop the sub-district constitutions for the people in the 3 research areas and people use it as a framework for development in the area and create a network for further learning.

Keywords: Sub-district constitution, Community democracy, Chaiya Phum Province.

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม โดยเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองโดยสร้างการมีส่วนร่วมของ

ภาคส่วนต่างๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน (National Strategy 2018 – 2037, 2019 : 43) จึงจะเห็นได้ว่าการสร้างประชาธิปไตยชุมชน เป็นประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เกิดความประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่น (local democracy)

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข โดยส่วนหนึ่งมีการปกครองในรูปแบบการกระจายอำนาจ เป็นรูปแบบการปกครองตนเองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมาได้ออกพระราชบัญญัติ หรือกฎหมายอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้นำไปปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน ทำให้ในระดับชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่างหรือใช้กฎหมายได้อย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อมีการกระจายอำนาจมาสู่ท้องถิ่น และท้องถิ่นเองก็มีอิสระในการปกครองตนเองตามที่กฎหมายกำหนด ก็จึงมีความเหมาะสมที่จะมีความร่วมมือกันเพื่อร่างกฎหมายหรือธรรมนูญเป็นของตนเองเพื่อนำไปใช้ในชุมชนท้องถิ่นในระดับต่างๆ หรือ ในมิติต่างๆ เช่น ธรรมนูญระดับชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ธรรมนูญสุขภาพ ธรรมนูญสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ ในชุมชน หรือในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด อนุรักษ์ และพัฒนา หรือแม้กระทั่งการใช้ธรรมนูญดังกล่าวให้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ตามความเหมาะสม และในปัจจุบันหน่วยงานท้องถิ่นได้ยึดเอาหลักธรรมาภิบาลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารงาน เช่น หลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เป็นต้น ซึ่งช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นมีศักยภาพ ประสิทธิภาพ ทำงานด้วยความซื่อสัตย์และขยันหมั่นเพียร ประชาชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธา (Sompop Rangubtook and Panya Klaydesh, 2561 : 261)

การจัดทำธรรมนูญตำบลจัดการตนเองนับเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่ได้สร้างและพัฒนาแกนนำคนรุ่นใหม่ให้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติ การค้นหา วิเคราะห์ปัญหา พัฒนาแผนกิจกรรม โครงการ ดำเนินการขับเคลื่อน เชื่อมโยง ยกระดับกระบวนการพัฒนา เพื่อทำให้สังคม ชุมชน ตำบลและหมู่บ้านเป็นแนวปฏิบัติ กฎ กติกา หรือข้อตกลงร่วม การอยู่ร่วมกันของคนในตำบล โดยใช้หลักประชาธิปไตย ชุมชนและเป็นฉันทามติเพื่อใช้ร่วมกัน ดำเนินการและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้สำเร็จ สร้างความเชื่อมั่น เห็นคุณค่า เกิดการขยายเชื่อมโยงทำให้เกิดพลังภาคีของชุมชนจัดการตนเอง อำนาจการจัดการตนเองนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้ธรรมนูญตำบล ออกมาปฏิบัติโดยความเห็นชอบของทุกฝ่ายในชุมชน ท้องถิ่น ตำบล กระบวนการแต่ละขั้นตอนเป็นสิ่งที่ไปเสริมสร้างประชาธิปไตยชุมชนทั้งสิ้น (Community Organizations Development Institute, 2016 : Preface) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yotee, C. Chittaladakorn, S. Chaiyaporn, C. and Pintobtang, P. (2017) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “การสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยชุมชนในจังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า 1) เจือปนใจที่เอื้อต่อการเกิดประชาธิปไตยชุมชนประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ 1.1) ปัจจัยภายในชุมชนที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม อาทิความเป็นเครือญาติในทางสายเลือดและทางพิธีกรรม รวมถึงลักษณะภูมิชุมชนที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชน 1.2) ปัจจัยภายนอกชุมชนที่เป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่หลายมาตรามีเจตนาในการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้พึ่งตนเอง มีอิสระในการตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่น และด้วยเจตนารมณ์ดังกล่าวเป็นผลให้เกิดพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง และพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเมืองใหม่ที่ยอมรับชุมชนให้มีปฏิบัติการควบคู่กับท้องถิ่นและท้องที่ 2) การสร้างประชาธิปไตยชุมชนเป็นระบบการขับเคลื่อนชุมชน โดยใช้กลไกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการรวมกลุ่มแกนนำและการรวบรวมสมาชิกเพื่อการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือในกิจการสาธารณะ 3) กระบวนการจรรโลงประชาธิปไตยชุมชนเป็นปฏิบัติการในการหนุนเสริมการมีส่วนร่วมในภาคปฏิบัติ โดยมุ่งให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ใน

ลักษณะของการมีเวทีในการจับเข่าคุย สนทนาปรึกษาหารืออย่างมีส่วนร่วมที่สะท้อนถึงการให้สิทธิกับประชาชนในทางตรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยชุมชนนั้น คือการที่ประชาชนทุกคนในชุมชนได้มีสิทธิและมีส่วนในการจัดการ บริหารและพัฒนา โดยมีธรรมนูญ เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน หมู่บ้านในทุกๆ ระดับ

จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่า จังหวัดชัยภูมิ มีจำนวนประชาชนทั้งสิ้น 1,139,023 คน และมีจำนวนครัวเรือนมีทั้งสิ้น 387,224 หลังคาเรือน แบ่งการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 124 ตำบล 1,620 หมู่บ้าน 25 ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 143 แห่ง (Chaiyaphum Provincial Office (Online)) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีการเป็นอยู่เป็นสังคมชนบท ซึ่งสามารถพัฒนาระบบการปกครองตนเองได้อย่างเหมาะสมได้ การมีหลักธรรมนูญนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาในระดับตำบลนับว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยชุมชน ให้โอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้ร่วมมือกันพัฒนาชุมชน ตำบลของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยจะเลือกพื้นที่สำหรับการสำรวจ พัฒนา สร้างศูนย์การเรียนรู้ และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย 1) ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ 2) ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ และ 3) ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส ในการดำเนินการวิจัย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ” โดยจะดำเนินการศึกษาตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการของประชาชนในการสร้างธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน นำมาทำการศึกษารูปแบบธรรมนูญตำบลที่เหมาะสมกับพื้นที่ และสร้างธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นนวัตกรรมเพื่อนำไปให้ประชาชนทุกคนในพื้นที่ตลอดจนถึงผู้เกี่ยวข้องได้นำหลักธรรมนูญไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ พร้อมกันนี้ ยังมีการดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมนูญตำบลให้กับประชาชนในพื้นที่โดยจัดกิจกรรมการเผยแพร่ที่เหมาะสมให้กับประชาชนในพื้นที่และสร้างเป็นเครือข่ายไปยังพื้นที่อื่นๆ อีกด้วย ซึ่งผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปเสนอเป็นตัวแบบในการพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาหลักประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการเพื่อการพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ
- 2) เพื่อพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ในจังหวัดชัยภูมิ
- 3) เพื่อการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ธรรมนูญตำบลเพื่อขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ” ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรม ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อพื้นฐานว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ การปกครองที่มีอำนาจอธิปไตยสูงสุด ได้แก่ อำนาจอธิปไตย นิติบัญญัติ อำนาจการบริหารและอำนาจอตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจของปวงชนทั้งประเทศ ประชาธิปไตยจึงมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในด้านการจัดระเบียบการจัดการปกครองประเทศ และวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างยอมรับสิทธิ เสรีภาพ

ความสำคัญและประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยกระบวนการเลือกตั้ง โดยเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์และใช้อำนาจทางการเมืองแทน ซึ่งหมายถึง ความสามารถที่จะกำหนดและบังคับใช้สิทธิและหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ขอบธรรมตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยหลักการสำคัญ โดยการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Suphap, C. 1992:53) มีหลักการ คือ 1) หลักที่ถือว่าประชาชนเป็นแหล่งที่เกิดและเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ 2) หลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) การใช้หลักเหตุผล 4) หลักการปกครองโดยเสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย 5) กฎหมายหรือหลักนิติธรรม 6) หลักความเสมอภาค 7) หลักการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชน 8) รัฐบาลมีอำนาจจำกัดและจำเป้นโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และ 9) หลักการประนีประนอม กล่าวคือ พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

รัฐธรรมนูญมีหน้าที่และเป้าหมายสำคัญในฐานะเอกสารทางการเมืองที่สำแดงพันธะสัญญาระหว่างรัฐกับประชาชนในฐานะที่เป็นการวางหลักการสำคัญๆ ของรัฐหรือระบบการเมือง ผลก็คือหลักการเหล่านั้นจะเป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมของรัฐและผู้ใช้อำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็น รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา ศาล หรือสถาบันการเมืองฝ่ายอื่น ๆ ที่ใช้อำนาจ ในแง่นี้ รัฐธรรมนูญมีจุดประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพ (stability) ของระบอบการเมือง ความสามารถที่จะคาดการณ์ได้ (predictability) และคำสั่งและปฏิบัติการ (action) ของรัฐบาล (Chanrojanakit, B. 2015:18)

สำหรับประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญมาแล้วหลายครั้ง สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้ผ่านการลงประชามติจากประชาชนและลงพระปรมาภิไธย ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 โดยสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มีทั้งหมดจำนวน 279 มาตรา แบ่งออกเป็น 16 หมวด 1 บทเฉพาะกาล

3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่น

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยท้องถิ่น สนับสนุนเรื่องการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบออกจากส่วนกลางไปยังระดับท้องถิ่น อาทิ หมู่บ้าน เทศบาล ตำบล อำเภอ ฯลฯ โดยมีเป้าหมายต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยเชื่อว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มีคุณภาพจะสามารถสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้มากขึ้น สร้างชุมชนเข้มแข็ง และทำให้ท้องถิ่นพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและตอบสนองผู้อยู่อาศัย กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่นคือแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดประชาธิปไตยจากเบื้องล่าง และทำให้ประชาชนได้ปกครองตนเองอย่างแท้จริง ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพมากมีแนวโน้มจะสร้างธรรมาภิบาลพร้อมทั้งสนับสนุนประชาธิปไตยในระดับชาติ เพราะสร้างโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เพิ่มพูนวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง สร้างทุนมนุษย์ให้กลายเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นทางการเมือง และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลท้องถิ่นต้องเน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดหาสินค้าและบริการให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ แต่หากมีประชาธิปไตยท้องถิ่นที่ไม่เข้มแข็งพออาจส่งผลร้ายต่อท้องถิ่น คือ อาจทำให้เกิดการผูกขาดทรัพยากรอยู่กับกลุ่มชนชั้นนำในท้องถิ่นนั้นๆ หรือที่เรียกว่า "ระบบเจ้าพ่อท้องถิ่น" มีการนำไปใช้ในทางที่ผิดและไม่ชอบธรรม และไม่ปฏิบัติตามเจตจำนงของประชาธิปไตยท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Kongkirati, P. 2019 : 117-119)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้วยเทคนิค AIC

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชนเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้า ทั้งในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจสังคมการเมืองการปกครองโดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน (Sukprasert, C. et al., 2022 : 33) สำหรับหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ประกอบไปด้วย 1) ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน 2) ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน 3) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 4) ยึดหลักประชาธิปไตย (Department of Community Development.1984 : 55)

การพัฒนาชุมชนด้วยเทคนิค AIC หรือ กระบวนการชุมชน เทคนิค AIC เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกองค์กร หรือชุมชนทุกระดับได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ นำมาซึ่งบ่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานร่วมกัน กระบวนการ AIC มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน (Theerawisit, A, refer in Lamprom, W. and others, 2021 : 33-36) คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation : A) ขั้นตอนการสร้างความรู้หรือการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกัน อย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) ขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตามที่ได้สร้างภาพพจน์ประสงค์หรือที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และ จัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติคือการสร้างการยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ

ภายใต้แนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่กำหนดให้อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ประชาชนย่อมมีเสรีภาพทางความคิดและการกระทำภายใต้กฎหมายกำหนด โดยกฎหมายสูงสุดที่ใช้เป็นหลักในการปกครองคือรัฐธรรมนูญ และปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายสูงสุด และในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีการปกครองตนเองผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ อันเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยท้องถิ่น และในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีหลักการที่ดีนั้น ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้หลักการของการพัฒนาชุมชนนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นกระบวนการ

ดังนั้น การพัฒนาธรรมนุญในระดับตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ จึงได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยหลักการของประชาธิปไตยในท้องถิ่น โดยใช้หลักการของการพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยกระบวนการให้การพัฒนาเป็นธรรมนุญตำบลนั้น ได้ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการใช้กระบวนการชุมชน ด้วยเทคนิค AIC เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ได้มีกรอบแนวทางพัฒนาเชิงพื้นที่ตลอดจนถึงเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติสำหรับนักปกครองท้องถิ่นและท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ได้ทราบถึงแนวปฏิบัติดังกล่าวและสามารถตรวจสอบการดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับการเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในธรรมนูญตำบลให้แก่ประชาชนในพื้นที่ จะดำเนินการโดยใช้วิธีการจัดสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้และเผยแพร่ในรูปแบบของการจัดการเครือข่ายภายในพื้นที่แต่ละแห่งเพื่อสร้างความตระหนักรู้และให้ความร่วมมือในการพัฒนาตามกรอบของธรรมนูญตำบลที่สร้างขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ, ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และดำเนินการจัดทำสารสนเทศกลุ่มย่อยในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย จำนวน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย 1) พื้นที่ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จำนวน 6,581 คน (Tamafaiwan Sub-district Administrative Organization, online, 2565), 2) พื้นที่ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จำนวน 7,403 คน (Naseaw SAO., online, 2565) และ 3) พื้นที่ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จำนวน 6,761 คน (Bankok SAO., 2565 : 7) และคำนวณหากลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมได้ในแต่ละพื้นที่ โดยใช้วิธีการกำหนดหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1967 : 398) โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเกินกว่าที่กำหนดเพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการเก็บข้อมูล จึงได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่ จำนวนพื้นที่ละ 400 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 1200 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Klaydesh, P. 2017 : 175)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ พระสงฆ์, ผู้นำท้องที่, ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้รู้ ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยทำการสัมภาษณ์ จำนวน 70 รูป/คน และจัดทำสารสนเทศโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 45 รูป/คน โดยจำแนกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่มเฉพาะเป็น 3 กลุ่มตามโครงการย่อยๆละ จำนวน 15 รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1) เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อสภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการเพื่อการพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งออกเป็น จำนวน 4 ตอน

2) เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งออกเป็นจำนวน 3 ตอน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแล้วนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในลักษณะความเรียงโดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละโครงการที่ได้กำหนดไว้

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้นำหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขออนุญาตในการแจกแบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ตลอดจนจนถึงการจัดกิจกรรมการพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนที่ผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดขึ้นในพื้นที่วิจัยแต่ละแห่ง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางประกอบตาราง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่มประกอบกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ นำมาจัดหมวดหมู่แล้วตีความ แปรความ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการเพื่อการพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) พื้นที่ตอนเหนือ เป็นพื้นที่ราบสูงบริเวณเทือกเขา 2) พื้นที่ตอนกลาง เป็นพื้นที่ริมเขาลงมา มีลักษณะพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและทำไร่ และ 3) พื้นที่ตอนใต้ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีลักษณะพื้นที่ทำนา

จากการสำรวจสภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการของประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านสภาพโครงสร้างพื้นฐาน เป็นพื้นที่ทำการเกษตร มีเส้นทางคมนาคมที่เป็นชนบท และเป็นกิ่งเมือง มีการบริการไฟฟ้าเข้าถึงทุกครัวเรือน ขาดไฟฟ้าส่องสว่างบนเส้นทางในบางพื้นที่ มีการบริการสาธารณสุขครอบคลุม แต่สิ่งที่ยังขาดแคลน คือ การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง และระบบการจัดการขยะมูลฝอย ประชาชนจึงมีความต้องการเกี่ยวกับการจราจรและไฟฟ้าส่องสว่างตามถนนให้ทั่วถึง มีระบบการจัดการน้ำในพื้นที่ และการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรม

2) ด้านการเมือง ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รับรู้ในนโยบายของรัฐบาล แต่มีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ บางพื้นที่ปฏิเสธการซื้อสิทธิ์ขายเสียงการเลือกตั้ง ส่วนในระดับท้องถิ่น ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ประชาชนต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แท้จริงให้กับประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึง

3) ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง มีประกอบอาชีพเชิงเดี่ยว ขาดการรวมกลุ่มกันและได้รับการส่งเสริมอาชีพอยู่ในระดับน้อย ประชาชนจะมีสภาพเศรษฐกิจดีเฉพาะในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว แต่ปัญหาหลัก คือ การขาดที่ดินประกอบอาชีพ จึงเกิดจากปัญหาการรุกป่าที่สาธารณะและที่ป่าสงวน ประชาชนต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมการรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพเพื่อเพิ่มสร้างรายได้ และส่งเสริมโอกาสให้มีที่ดินสำหรับประกอบอาชีพด้านการเกษตรได้อย่างเพียงพอ

4) ด้านสังคม ประชาชนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนิกชนที่ดี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ส่วนปัญหาด้านสังคมที่พบคือ ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดของวัยรุ่น ส่วนปัญหาด้านผู้สูงอายุและผู้ยากไร้มีค่อนข้างน้อยเนื่องจากมีสวัสดิการและการดูแลที่เหมาะสม มีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยวิธีการไกล่เกลี่ย ยุติเรื่องกันโดยใช้ความเป็นญาติพี่น้อง ประชาชนมีความต้องการให้มีการส่งเสริมและอนุรักษ์ศาสนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติด และการสร้างความสามัคคีปรองดองกันภายในหมู่บ้านและชุมชน

5) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประชาชนส่วนใหญ่มองว่ายังไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากปัญหาการตีมีสุมและตีดยาเสพติด อันนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมอื่นๆ และส่วนใหญ่ใช้จะควบคุมและดูแลความปลอดภัยโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาความปลอดภัยบนท้องถนนเพราะขาดไฟฟ้าส่องสว่าง ป้ายสัญญาณจราจร สภาพถนนที่ไม่ได้มาตรฐาน และความประมาทในการขับขี่ จึงต้องการให้เข้ามาดูแลโดยการจัดตั้งอาสาสมัครประจำหมู่บ้านเพื่ออำนวยความสะดวกและดูแลประชาชนในพื้นที่ที่เดือดร้อน และคอยตรวจตามเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมและปัญหาด้านอื่นๆ

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่สาธารณะ และแหล่งน้ำสาธารณะ การร่วมมือในการป้องกันไฟป่าในพื้นที่ แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นส่วนมาก ดังนั้น ประชาชนจึงต้องการให้เข้ามาส่งเสริมให้ประชาชนตระหนัก มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมให้ลดการใช้สารเคมีทาง หันมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

2. การพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ในจังหวัดชัยภูมิ
ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาธรรมนุญตำบลแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ทั้ง 3 พื้นที่ โดยใช้กระบวนการชุมชน เทคนิค AIC ดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation : A) ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาธรรมนุญตำบล เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดทำธรรมนุญตำบล ร่วมกันวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน เปิดโอกาสให้เสนอปัญหาและความต้องการของชุมชน และทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นธรรมนุญตำบลต่อไป

2) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) ดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกันกำหนดประเด็นการจัดทำธรรมนุญตำบล หามาตรการ วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมภายในที่ดำเนินการได้เอง 2) กิจกรรมสนับสนุนที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และ 3) กิจกรรมร่วมมือที่ต้องประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ นำมากำหนดเป็นกรอบโครงสร้างธรรมนุญตำบล

3) ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C) ดำเนินการขอความร่วมมือและจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำฝ่ายปกครองและผู้นำฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ การนำเสนอกรอบโครงสร้างธรรมนุญตำบลที่ได้จากกระบวนการสร้างแนวทางการพัฒนา (ขั้นตอนที่ 2) ทำการร่างธรรมนุญตำบลให้สอดคล้องเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้สรุปโครงสร้างธรรมนุญตำบล 3 ส่วน 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ส่วนที่ 1 บทนำ ปรัชญา และวิสัยทัศน์ ส่วนที่ 2 ธรรมนุญตำบล 7 ด้าน คือ (1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (2) การสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม (3) สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีงาม (4) การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน (5) การส่งเสริมเกษตรวิถีพอเพียง (6) การสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (7) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 3 บทเฉพาะกาล และภายหลังจากที่ได้ร่างธรรมนุญตำบลแล้ว จึงทำการบันทึกข้อตกลงร่วมกันทุกภาคส่วน และเผยแพร่ธรรมนุญตำบลให้ประชาคมทุกภาคส่วนได้รับทราบและเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในรูปของเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ธรรมนุญตำบลต่อไป

3. การพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ธรรมนุญตำบลเพื่อขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน ใน จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ดำเนินการเผยแพร่ธรรมนุญตำบลสู่ประชาคมทุกภาคส่วน ในลักษณะจัดทำเป็น เครือข่ายการจัดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในตำบล 6 หน่วยงาน ประกอบด้วย 1) องค์การบริหารส่วนตำบล 2) โรงเรียน 3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หรือ อาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ 4) วัดและที่พิกสงฆ์ในพื้นที่ 5) กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ และภาคราชการอื่นในระดับอำเภอและระดับจังหวัด 6) ภาคเอกชนผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในข้อตกลงร่วมกันในธรรมนุญตำบลและ นำไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและยั่งยืนภายใต้กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ใน จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นในการอภิปราย จำแนกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการเพื่อการพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อ พัฒนาประชาธิปไตยชุมชน พบว่า ประชาชนยังต้องการให้มีการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านสภาพโครงสร้าง พื้นฐาน ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ได้สะท้อนปัญหาและความต้องการของ แต่ละพื้นที่ คือ ต้องการให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกที่ดีกว่าปัจจุบัน สร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสังคมที่ดีให้กับประชาชน สนับสนุนอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาคการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักในพื้นที่ การสร้าง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้ประชาชนอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขตามวิถีชีวิตที่เหมาะสม จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jarernpanit T. and Tangpatikan P. (2020) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ธรรมนุญชุมชน เครื่องมือของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาจังหวัด พิษณุโลก” พบว่า การก่อร่างของธรรมนุญชุมชนเกิดจากการให้ความร่วมมือของชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และแกน นำภาคประชาสังคม และการตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นปัจจัยหลักสำคัญ ส่วนลักษณะของธรรมนุญ ชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาและความต้องการในชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวด ล้อมและสังคม และสอดคล้องกับแนวการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. การพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม พบว่า การ ดำเนินการพัฒนาธรรมนุญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ทั้ง 3 พื้นที่ โดยใช้กระบวนการชุมชนเทคนิค AIC มาร่วมกันพัฒนาธรรมนุญตำบล โดยมีโครงสร้างธรรมนุญตำบล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) ส่วนที่ 1 บทนำ ปรัชญา และวิสัยทัศน์ ส่วนที่ 2 ธรรมนุญตำบล 7 ด้าน คือ (1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (2) การสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม (3) สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีงาม (4) การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน (5) การส่งเสริมเกษตรวิถีพอเพียง (6) การสร้างความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน (7) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 3 บทเฉพาะกาล และเมื่อได้ร่าง ธรรมนุญตำบลแล้ว จึงทำการบันทึกข้อตกลงร่วม และเผยแพร่ธรรมนุญตำบลให้ประชาคมทุกภาคส่วนให้ รับทราบและเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในรูปของเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ธรรมนุญตำบล ซึ่งจะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนาธรรมนุญตำบลในพื้นที่ต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างมีระบบและ กระบวนการอันจะนำไปสู่การสร้างคามยอมรับในการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องและทั่วถึง ซึ่งผลการวิจัย นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wises, S. and Chantima, C. (2016) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการกำหนด ธรรมนุญการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยวิธีการสานเสวนา : กรณีศึกษาภาควิชาพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า 1)

รูปแบบของกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ กฎหมาย ข้อบัญญัติท้องถิ่น มาตรการทางสังคม ภาคประชาชน ที่มีการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการสมัยใหม่ 2) หลักการในการร่างธรรมนูญ กว๊านพะเยา ได้แก่ หลักกฎหมายที่แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน หลักกติกาทางสังคมของชุมชนที่มีความ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และหลักธรรมาภิบาลที่เน้นคุณธรรม ความโปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยแนวทางการร่างธรรมนูญกว๊านพะเยาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยั่งยืน กระบวนการ เรียนรู้ และพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการกว๊านพะเยา 3) กระบวนการพัฒนาธรรมนูญกว๊านพะเยา ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบธรรมนูญกว๊านพะเยา โดยวิเคราะห์กฎหมาย กติกาทางสังคม และ มาตรการทางสังคมในประเทศไทยและต่างประเทศ ขั้นตอนที่ 2 การสานเสวนาพิจารณาร่างธรรมนูญกว๊าน พะเยาในกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ขั้นตอนที่ 3 การสานเสวนาหาฉันทามติร่างธรรมนูญกว๊านพะเยา ให้มีการ พัฒนากลไกการจัดการกว๊านพะเยา ในรูปของคณะกรรมการพัฒนากว๊านพะเยาและสภาพัฒนากว๊านพะเยา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Aranyavat, S., Sutaworathammit, P. and Pariyatworamathee, P. (2020) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง ธรรมนูญตำบลเชิงพุทธ : กระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อความยั่งยืนของ ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยเกื้อหนุนต่อ การพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านการปกครองและประชากร 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านศาสนา และยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนธรรมนูญตำบลขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทาง 2) สร้างกิจกรรมการมี ส่วนร่วม 3) กำหนดเป้าประสงค์ และ 4) มีข้อตกลงร่วมกัน

5.2.3 การพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ธรรมนูญตำบลเพื่อขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน

พบว่า การเผยแพร่ธรรมนูญตำบลสู่ประชาคมทุกภาคส่วน ในลักษณะจัดทำเป็นเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในตำบล 6 หน่วยงาน ประกอบด้วย 1) องค์การบริหารส่วนตำบล 2) โรงเรียน 3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หรือ อาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ 4) วัดและที่พักสงฆ์ในพื้นที่ 5) กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ และภาคราชการอื่นในระดับอำเภอและระดับจังหวัด 6) ภาคเอกชนผู้ประกอบการใน พื้นที่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและรับรู้ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น จำเป็นจะต้องมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงและรับรู้ใน การพัฒนาได้อย่างถ่องแท้และรวดเร็ว ดังนั้น การสร้างเครือข่ายจึงมีความสำคัญและขาดเสียมิได้ ซึ่งผลการวิจัย นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Homwan, R., Pattanasing, T., Phramaha Apisit, Khraisin, I., and Sukjit, S. (2023). ได้ทำการวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชุมชน 9 ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัด บุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย 9 ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัด บุรีรัมย์ มีแนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ทั้งในระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน มี กระบวนการดังนี้ 1) การสร้างความเข้าใจ ในกระบวนการวางแผนและการบริหารงานทุกระดับ 2) จัดตั้ง องค์กรและคณะทำงานขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ในทุกระดับ 3) จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี 4) กำหนดแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านฯ ในภาพรวมทั้งจังหวัด 5) การขับเคลื่อนการทำ แผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี เพื่อให้ทุกหมู่บ้านนำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี มาสู่การปฏิบัติในการแก้ไข ปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่วนการวิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย 9 ดี พบว่า ประเภท ของเครือข่าย ประกอบด้วยเครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม และเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้าง หน้าที่ สำหรับปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์ มี 5

องค์ประกอบคือ มีผู้นำ มีคณะกรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ความศรัทธาของชุมชน และการประเมินผลที่มีคุณภาพ

ผลการวิจัยนี้ จึงนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอันเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับส่วนย่อยของสังคมที่มีความเหมาะสมและยั่งยืนภายใต้กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน

สรุปองค์ความรู้

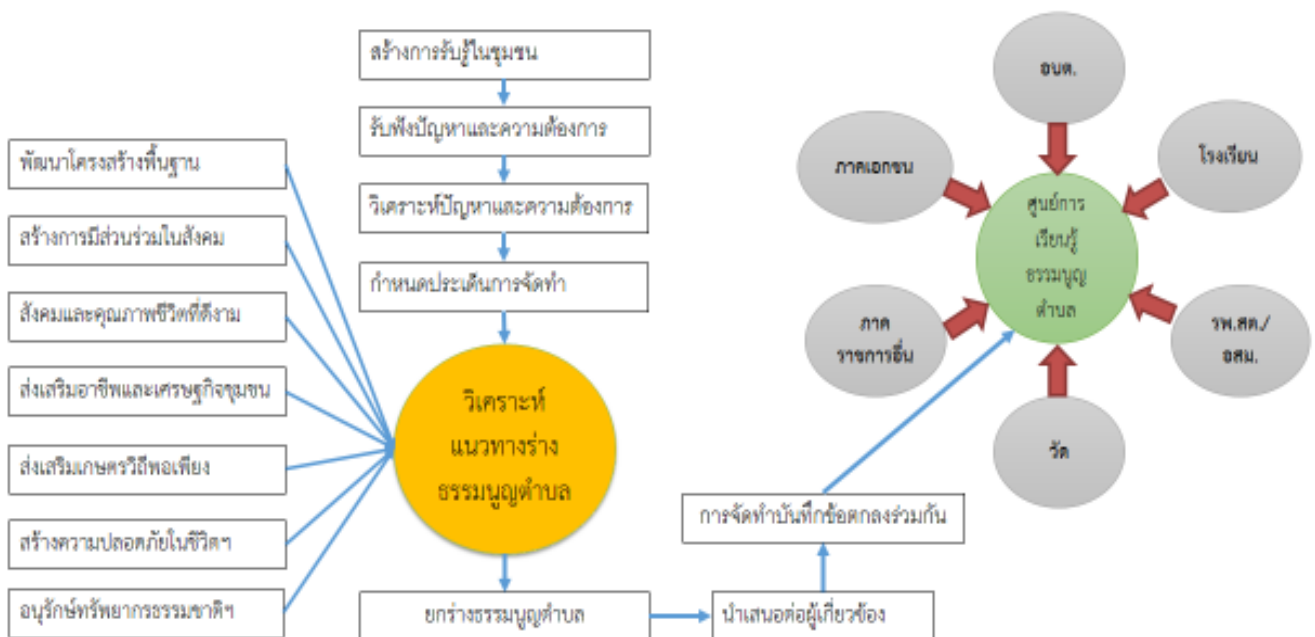
จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย จะพบว่า

1. กรอบการพัฒนาธรรมนูญตำบลในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ แบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 2) การสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม 3) สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีงาม 4) การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน 5) การส่งเสริมเกษตรวิถีพอเพียง 6) การสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 7) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ดำเนินพัฒนาธรรมนูญตำบลโดยสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ใน 8 กระบวนการอันประกอบไปด้วย 1) สร้างการรับรู้ในชุมชน 2) รับฟังปัญหาและความต้องการ 3) วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ 4) กำหนดประเด็นการจัดทำ 5) วิเคราะห์แนวทางร่างธรรมนูญตำบล 6) ยกร่างธรรมนูญตำบล 7) นำเสนอร่างต่อผู้เกี่ยวข้อง และ 8) จัดทำการบันทึกข้อตกลงร่วมกัน

3. พัฒนาเครือข่ายเป็นศูนย์การเรียนรู้ธรรมนูญตำบล เผยแพร่ต่อยอดเป็นศูนย์การเรียนรู้ธรรมนูญตำบล ซึ่งเครือข่ายธรรมนูญตำบล จะประกอบไปด้วย 1) องค์การบริหารส่วนตำบล 2) โรงเรียน 3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หรือ อาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ 4) วัด 5) ภาคราชการอื่น เช่น อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ เป็นต้น และ 6) ภาคเอกชน

สามารถนำมาเขียนเป็นแผนภาพองค์ความรู้ในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

เรื่อง “การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดเสวนาหัวข้อการพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน เพื่อให้เกิดพัฒนาธรรมนูญตำบลในจังหวัดชัยภูมิ อย่างจริงจัง
- 2) ควรส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาธรรมนูญตำบลโดยใช้กระบวนการชุมชนด้วยเทคนิค AIC อย่างเป็นระบบและกระบวนการ
- 3) ควรมีการให้ความรู้แก่นิสิต นักศึกษาและประชาชนให้รู้จักและเข้าใจในธรรมนูญตำบล ได้อย่างถูกต้อง และสร้างเป็นเครื่องช่วยการเรียนรู้ในการจัดทำธรรมนูญตำบลร่วมกันทุกพื้นที่
- 4) ธรรมนูญตำบล คือการสร้างความเข้าใจใน ระเบียบของการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างมีความสุข และสามารถปรับปรุงพัฒนาได้ แต่ปัญหาการยอมรับของประชาชนคือประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ จึงจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าใจและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และถูกต้องในการนำเสนอผลงาน
- 2) ควรทำการศึกษาการพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ในจังหวัดอื่นด้วย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่ามีประสิทธิภาพหรือแตกต่างกันหรือไม่
- 3) ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาธรรมนูญด้านอื่นๆ เช่น ธรรมนูญสิ่งแวดล้อม ธรรมนูญการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

References

- Aranyavat, S., Sutaworathamakit, P. and Pariyatworamathee, P. (2020). Buddhistic Subdistrict Constitution: Community Development Process for the sustainability of the people and local administrative organizations in Roi Et Province, *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 7(3) (July – September), 369-382.
- Bankok Sub-district Administrative Organization, (2022) 5 year Local Development Plan (2023-2028).
- Chaiyaphum Provincial Office, Retrieved 28 July 2022, from <http://www.chaiyaphum.go.th/index.php>
- Chanrojanakit, B. (2015). *Constitution of the Kingdom of Thailand: Background and Essence*, Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Community Organizations Development Institute, (2016). *Knowledge set on preparing a self-government constitution*, Community Organizations Development Institute (Public Organization) : Community Organization Council Support Office.
- Department of Community Development. (1984). *Community development*. Bangkok: Department of Community Development.

- Homwan, R., Pattanasing, T., Phramaha Apisit, Khraisin, I., and Sukjit, S. (2023). The Network of the Nine Virtues Community: A Social Value Creative Process in Buriram Province, *Journal of MCU Ubon Review*, Vol.8 No.1(January-April). 719-731.
- Jarernpanit T. and Tangpatikan P. (2020), The local constitution : the tool of community democracy development : case studies of Phitsanulok Province. *Rajabhat Journal of Sciences, Humanities and Social Sciences* 20 (1), 128- 140.
- Klaydesh, P. (2017) *Political Science Research Methodology*, 2nd edition, Khon Kaen: Khon Kaen Printing.
- Kongkirati, P. (2019). *Democracy: many meanings and forms*. Bangkok: Siam Review.
- Lamphrom, W. Phumkittipit, P. Pummai, S. and Mila, N. (2021) *Guidelines for developing public sector networks in water resource conservation*, Bangkok: Triple Group.
- Naseaw Sub-district Administrative Organization, (2022) from <https://www.naseaw.go.th>
- Office of the Secretary of the National Strategy Committee. (2019). *National Strategy 2018 - 2037*. 2nd edition, Bangkok : Office of the Secretary of the National Strategy Committee. Office of the National Economic and Social Development Board.
- Rangubtook, S. and Klaydesh, P. (2018). Good Governance of Thai Local Governments. *Dhammathas Academic Journal* Vol.18 No.3 (September – December).255-266.
- Sukprasert, C. and Klaydesh, P., (2022). *Sustainable Community Development for Supporting Natural and Cultural Tourism in Chaiya Phum Province* (Research Report). Ayutthaya : Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Suphap, C. (1992). *Comparative political systems*. Bangkok: Watthanaphanich Printing House.
- Tamafaiwan Sub-district Administrative Organization, (2022) from <http://www.tamafaiwan.go.th>
- The Government Gazette, Vol. 134, Part 40 a, Page 1, dated 6th April B.E. 2560.
- Wises, S. and Chantima, C. (2016). The Procedure to Formulate the Charter on Natural Resource Management by Public Deliberation: Case study on Phayao Lake. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 38-56.
- Yamane, T. (1967) *Elementary sampling theory*. New Jersey : Prentice-Hall.Inc.
- Yotee, C. Chittaladakorn, S. Chaiyaporn, C. and Pintobtang, P. (2017). Local Democratization in Thailand: A Case Study of Songkhla's Community. *Journal of Education Khon Kaen University (Graduate Studies Research)*, 10(2), 21–27.

